

1. Калініченко О.О. Соціальна сфера: її структура та значення / О.О. Калініченко // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. пр.: у 2 ч. / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2010. – Ч.2. – С. 49–54.

О.О. Калініченко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНА СФЕРА: ЇЇ СТРУКТУРА ТА ЗНАЧЕННЯ

Вступ. Поглиблення суспільного поділу праці призводить до того, що поряд з матеріальним виробництвом виникає і розвивається соціальна сфера. Матеріальне виробництво — це вирішальна сфера життєдіяльності людства. Воно забезпечує створення благ, які відіграють головну роль у задоволенні потреб людини і суспільства. Однак поряд з матеріальними потребами з розвитком суспільства все більше зростають потреби в суспільних і духовних благах, які саме створюються у соціальній сфері. І чим повніше насичуються потреби у матеріальних благах, тим більше попит переміщується на соціальні та культурні блага. Оптимальне поєднання матеріального виробництва і соціальної сфери дає змогу забезпечувати відповідність між матеріальним добробутом і духовним розвитком людини. Адже науково-технічна революція, якісно нова техніка вимагають підвищення рівня освіти, кваліфікації, загальної культури людини, її дисциплінованості та відповідальності за доручену справу. Все це визначає зростаючу роль і активний зворотний вплив соціальної сфери на розвиток суспільного виробництва. Як свідчить досвід, недооцінка соціальної сфери, її відставання від розвитку виробництва є однією з причин відставання у науково-технічному прогресі, зростанні ефективності виробництва. Через це розвиток соціальної сфери, якісне перетворення умов життя людей є важливим чинником прискорення економічного розвитку.

Соціальна сфера — одна з найважливіших сфер життя суспільства, в якій реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення, відносини

суспільства і особи, умови праці й побуту, здоров'я, відпочинку.

Соціальна сфера — це сукупність галузей і видів діяльності, підприємств, фірм, закладів та установ, які мають забезпечити задоволення потреб людей у матеріальних благах, послугах, відтворенні роду, створити умови для співіснування і співпраці людей у суспільстві згідно з відпрацьованими законами і правилами з метою створення мегаполісів, розвитку масових комунікацій, зміцнення держави.

Слід пам'ятати, що суть сучасної політики в Україні полягає в тому, що в країні будується соціально спрямована економіка, яка дасть людині все необхідне для нормального життя за європейськими стандартами; утворюється новий тип солідарності різних соціальних верств населення, свідома коаліція людей, які обрали шлях розбудови вільної демократичної держави.

Ступінь розробки. Недостатній розвиток соціально-економічної інфраструктури в Україні не дозволяє повною мірою реалізувати її потенціал в економічному зростанні. Тому постає важливим і актуальним дослідження проблем розвитку соціально-економічної інфраструктури, зокрема з метою вдосконалення політики державного регулювання інфраструктурних галузей, особливо його фінансової та інституційної складових.

В економічній літературі проблеми розвитку соціально-економічної інфраструктури та її регулювання знайшли відображення в роботах Н.Алимова, Ю.Бажала, В.Базилевича, П.Беленького, В.Бодрова, В.Важенина, А.Величко, Ю.Верланова, О.Гаврилюка, В.Гейця, А.Гриценка, Б.Додонова, В.Думи, Б.Заболоцького, Н.Іванової, Н.Каменевої, В.Кудряшова, Д.Льова, Д.Полозенка, А.Ревенка, Є.Синельник, В.Соболева, С.Соколенка, Б.Хомелянського та інших.

Значний внесок в теоретичні та практичні дослідження впливу інфраструктури на стан економіки зробили такі вчені, як Ф.Агійон, Д.Ашауер, Д.Біль, Дж.Ван Дайн, Е.Гремліч, Д.Каннінг, А.Маннел, Дж.Мілль, Е.Савас, А.Сміт, Дж.Стігліц, Д.Хольц-Ікін, Х.Хіршхаузен та інші.

Незважаючи на значний досвід наукових пошуків, економісти й досі не дійшли єдиного висновку щодо впливу соціально-економічної інфраструктури на економічне зростання, що підтверджувався б емпірично. Дослідження не повною мірою відображають проблематику формування бюджетно-фінансової політики для економік, що перейшли від командно-адміністративної до системи ринкового господарювання. Незначна кількість робіт, що присвячені впливу інфраструктури на економічне зростання в умовах системної трансформації, дає лише фрагментарні уявлення про місце соціально-економічної інфраструктури в процесі перетворень.

Мета дослідження. Полягає в розробці теоретичних і науково-практичних основ формування механізму інфраструктури соціальної сфери, який відповідає вимогам економічної науки і практики управління й забезпечує соціальну орієнтацію економіки.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність розв'язання в роботі таких завдань:

- обґрунтувати аналітичні оцінки реструктуризації інфраструктури соціальної сфери;
- визначити шляхи подолання негативних соціальних наслідків реструктуризації.

Виклад основного матеріалу. Згідно з положеннями соціальної політики громадянам країни мають бути надані рівні стартові можливості: зрозумілі і справедливі; тільки соціальна справедливість сприяє солідарності громадян у суспільстві, створює передумови до соціального консенсусу, взаємодії та гармонії у повсякденному житті.

Соціальна інфраструктура — це особливий комплекс галузей народного господарства, таких як освіта, охорона здоров'я, культура, мистецтво, житлове і комунальне господарство, торгівля та інші. Соціальна інфраструктура все більше впливає на ефективність суспільного виробництва через головну продуктивну силу суспільства — людей.

Велику роль соціальна інфраструктура відіграє у вирішенні таких

соціальних завдань, як зближення за рівнем добробуту міського і сільського населення, згладжування регіональних відмінностей у рівні життя людей, посилення єдності у способі життя різних соціальних груп та прошарків населення. Активно впливає соціальна інфраструктура на формування прогресивної структури споживання і раціонального використання вільного часу працівників матеріального виробництва.

Слід зазначити, що як і в матеріальному виробництві, у соціальній інфраструктурі мають місце економічні відносини, які за своєю економічною суттю є відносинами споживчого, нематеріального виробництва. Останні виявляють себе, по-перше, як економічні відносини доведення матеріальних благ до споживання в соціальній інфраструктурі, по-друге, як економічні відносини створення в соціальній інфраструктурі послуг.

Економічні відносини з приводу доведення матеріальних благ до споживання є відносинами обміну, розподілу і споживання матеріальних благ. Специфіка економічних відносин з приводу створення послуг визначається тим, що процес створення послуг у соціальній інфраструктурі є одночасно процесом споживання матеріальних благ. А тому відносини з приводу створення послуг у соціальній інфраструктурі є одночасно відносинами суспільно організованого споживання продукції, створеної в матеріальному виробництві.

Слід зазначити, що послуги є предметами споживання. В Україні певним категоріям населення деякі види послуг надають безкоштовно, іншим — на пільгових умовах, ще іншим — у платній формі. Безкоштовні послуги — це послуги соціально-культурних галузей соціальної інфраструктури (освіти, охорони здоров'я і деяких видів культурного обслуговування), розвиток цих послуг забезпечується за рахунок суспільних фондів споживання.

До соціальної сфери належать галузі соціальної інфраструктури та такі види діяльності:

Діяльність із забезпечення ефективної зайнятості населення.

Діяльність з формування доходів членів суспільства.

Діяльність із соціального забезпечення і соціального захисту.

Діяльність, що забезпечує споживання, форми і способи їх задоволення.

Охорона здоров'я.

Народна освіта.

Торгівля та громадське харчування.

Житлове та комунальне господарство.

Діяльність з екологічного захисту громадян.

Культура і мистецтво.

1. Діяльність із забезпечення ефективної зайнятості населення

Ця діяльність здійснюється такими структурами, як Міністерство праці та соціальної політики України, Державна служба зайнятості, Державний Фонд сприяння зайнятості, Інспекції служби зайнятості.

2. Діяльність з формування доходів членів суспільства

Діяльність з формування доходів членів суспільства здійснюють такі структури, як Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Міністерство праці та соціальної політики, Головна державна податкова інспекція та державні податкові інспекції за місцем постійного проживання громадян.

3. Діяльність із соціального забезпечення і соціального захисту

Діяльність із соціального забезпечення і захисту громадян здійснюють такі структури, як Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Міністерство праці та соціальної політики.

4. Діяльність, що забезпечує споживання, форми і способи їх задоволення

Споживання буває індивідуальним, а також загальним, ідеться про задоволення суспільних потреб в управлінні, науці, обороні, користуванні будовами, спорудами, приладами, засобами техніки.

Споживання індивідуальне — харчів, одєжі, житла тощо — це споживання благ і послуг, які перебувають у приватній власності сімей чи індивідів; воно саморегулюється під впливом збільшення і розвитку виробництва, зростання доходів, зміни цін на товари і послуги.

Загальне споживання — це споживання засобів, що перебувають у державній чи колективній власності, яке може бути платним чи безплатним. Воно може прогнозуватись, плануватись, регулюватись. Споживання в цілому повинно мати чітко виражені організаційні, юридичні, власницькі та податкові межі, ґрунтуватись на рівновазі між попитом і пропозицією, між власне споживанням і нагромадженням.

З цього приводу Верховна Рада приймає Закон про Державний бюджет, де передбачаються розміри сумісного споживання через фінансування різних заходів.

5. Охорона здоров'я

Це галузь, що охоплює мережу поліклінік, лікарень, санаторіїв, систему диспансеризації населення, інші заклади, підприємства медичного профілю, які призначені зміцнювати здоров'я людей, збільшувати довголіття народу, задовольняти потреби в медичному обслуговуванні, надавати лікувально-профілактичну допомогу.

6. Народна освіта

Галузь, що охоплює мережу закладів та установ, де навчаються учні та студенти, підвищують кваліфікацію спеціалісти та робітники і зайнято майже два мільйони фахівців, які готують висококваліфікованих спеціалістів.

7. Торгівля та громадське харчування

Це галузі, що здійснюють кінцеву реалізацію товарів з метою їх кінцевого споживання. Розвиток чи занепад цих галузей відбивається на стані та динаміці галузей і підприємств виробничої сфери, і навпаки.

8. Житлово-комунальне господарство та побутове обслуговування

Житлове господарство — це галузь, в якій створюється житловий фонд, де відбувається реконструкція і оновлення житла, його матеріально-технічне забезпечення і збереження; в цій галузі зосереджене комунальне господарство та комунальні послуги.

9. Діяльність з екологічного захисту громадян

Вона спрямована на забезпечення природокористування, збереження і

збільшення природних ресурсів, підтримки екологічної безпеки людей завдяки оновленню виробничих фондів, підвищенню їх надійності і безаварійності; пошук засобів протистояння спробам підприємств і підприємців забруднювати навколишнє середовище, перевищувати нормативний рівень викидів, створення і поліпшення законодавства щодо захисту природних ресурсів від нищівного використання.

10. Культура і мистецтво

Це галузь і заклади, які призначені для духовного життя людей, утвердження норм моралі, виховання глибоких і твердих переконань громадян, прищеплення віри в гідність людини, в її високе призначення, це середовище, в якому вирощується і наснажується особистість, в якому громадяни вдосконалюють свої погляди на істину, формують свої відносини з іншими людьми.

Реалізація соціальної політики та розбудова соціальної сфери відповідно до пріоритетів національного, суспільного, культурного і духовного відродження обумовлює необхідність державного регулювання розвитку соціальної сфери.

Висновки. Протягом останніх років вітчизняна економіка демонструє доволі значні темпи економічного зростання. Попри позитивні наслідки, що проявляються у підвищенні добробуту населення, активізації матеріального виробництва та інших секторів господарського комплексу, можна побачити й деякі особливі результати економічних змін. Серед них значна нерівномірність у доходах населення, невисокий ступінь переробки продукції, що експортується, повільний розвиток ринкових інститутів тощо. Це значною мірою свідчить про невідповідну якість економічного зростання.

Підтримка досягнутих темпів економічного зростання в довгостроковій перспективі та одночасне їх забезпечення на нових якісних засадах потребує уваги не лише до традиційно визнаних чинників, таких, як лібералізація економіки, інституційні зрушення, технологічні зміни, розвиток людського капіталу. Особливе значення має формування певної бази економічного

зростання, якою в економічній системі виступає соціально-економічна інфраструктура.

Державні структури повинні регулювати виробництво дефіцитних товарів і послуг і не тільки не допускати згорання цього виробництва, а й добиватись його нарощування. З цією метою має здійснюватися структурна перебудова економіки у контексті досягнення практичних і зрозумілих результатів, здійснюватись конверсія оборонних галузей, їх переорієнтація на створення сучасних технологій, на переоснащення виробництва продукції під запити споживачів, а також на безпосередній випуск товарів, особливо, коли він технологічно можливий без докорінної капіталомісткої модернізації виробництва.

У сучасних умовах вимогою до державного регулювання є забезпечення залежності рівня оплати праці від її результатів з тим, щоб за допомогою цього зацікавити найманих працівників на підприємствах усіх форм власності високопродуктивно працювати, стримувати зростання невиправданих витрат на виробництво, забезпечити їх зниження і на цій основі гальмувати зростання цін та інфляцію.

Література

1. *Витренко Н. М.* Социальная инфраструктура Украины: Оценка уровня и перспектив развития. — К.: Наук. думка, 1993.
2. *Гайдуцький П. І., Подолева О. Е.* Фінансування соціальної політики. — К.: УАДУ, 1995.
3. Государственное регулирование экономики и социальный комплекс / Под. ред. проф. Т. Г. Морозовой. — М.: Финстат-информ, 1997.
4. *Гриненко А., Кожан Т.* Соціальний захист і боротьба з бідністю за умов переходу до ринку // Україна: Аспекти праці. — 1997. — № 5.
5. Громадське харчування на сьогодні // Баланс. — 1998. — № 34.

6. Данилишин Б. Сучасні тенденції регулювання процесів природокористування в Україні // Економіка України. — 1996. — № 11.
7. Державна програма охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів України (концептуальний варіант). — К., 1995.
8. Економіка міст / За заг. ред. В. Макуха. — К.: Основи, 1997.
9. Економіка охорони здоров'я. — К.: Здравреформ, 1995.
10. Економіка України / За ред. доц. Б. Ф. Заблоцького. — Львів: ЛБК НБУ, 1997.